

УДК 37(092)»1920/1929»

Зайченко Наталія

ORCID 0000-0002-4961-4711
Researcher ID HSI-2092-2023
Scopus-Author ID 57216298695Доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи
та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: nizzagranada2019@gmail.com**ТЕМА «НОВОГО ВИХОВАННЯ»
У НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ 1920-Х РОКІВ**

Компаративно-педагогічний напрям дослідження у наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги 1920-х років залишався провідним. Увага педагога дедалі більше сконцентровано вувалася на ідеї «нового виховання» та вивченні досвіду європейських та північноамериканських «нових шкіл».

***Мета роботи** передбачає вивчення педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги, його наукових публікацій 1920-х років; аналіз пояснень та інтерпретацій феномена «нового виховання» іспанським педагогом.*

***Методологія.** У ході дослідження педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги використовувалися як загальнонаукові методологічні підходи – системний, проблемний, так і конкретно-наукові – парадигмально-педагогічний, порівняльно-педагогічний, проблемно-історичний, біографічний та герменевтичний підходи. Основними методами дослідження були педагогіко-ретроспективний, порівняльно-зіставний, метод герменевтики.*

***Наукова новизна.** У статті показано, що в наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги 1920-х років були підняті значимі питання стосовно феномена «нового виховання».*

***Висновки.** У педагогічних працях Лоренсо Лузуріаги 1920-х років було детально простежено генезу феномена «нового виховання», описано досвід європейських (переважно німецьких) та північноамериканських «нових шкіл». Освітнянинові найзначнішими видавалися праксеологічні педагогічні смисли явища «нового виховання», тобто він розумів можливість якого-небудь педагогічного змінення тільки в умовах організації «активної дії», діяльності людини. У наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги 1920-х років повною мірою втілювалися його націленості на реформаторські педагогічні ідеї та практику «нового виховання».*

***Ключові слова:** Лоренсо Лузуріага, педагогічна спадщина, публікації 1920-х років, «нове виховання», «нові школи».*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Центральна тема компаративно-педагогічних досліджень визначного іспанського освітянина Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) в 1920-х роках – феномен «нового виховання» у європейських та північноамериканських державах. У різних публікаціях цього часу він висвітлював і цікаві факти з історії організації «нових шкіл», і погляди педагогів-новаторів (Д. Дьюї, О. Декролі, Г. Кершенштейнер, Е. Клапаред, Г. Вінікен, Р. Кузіне, А. Фер'єр та інші), і окремі аспекти діяльності Міжнародної Ліги нового виховання, заснованої 1921 року на педагогічному конгресі в м. Кале. Найбільш виразно погляди Лоренсо Лузуріаги стосовно явища «нового виховання» були представлені в монографіях «Нові школи» (Мадрид, 1925) [7], «Активні школи» (Мадрид, 1925) [2], «Концепція і розвиток нового виховання» (Мадрид, 1928) [1], «Німецькі нові школи» (Мадрид, 1929) [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна спадщина Лоренсо Лузуріаги натепер залишається мало вивченою. Розкриттю окремих аспектів освітянської діяльності Лоренсо Лузуріаги і його педагогічної творчості присвячені наукові роботи Е. Баррейро Родригеса (H. Barreiro Rodriguez), Т. Дабусті де Муньос (T. Dabusti de Muñoz), С. Лосано Сейхаса (C. Lozano Seijas), П. Маєстро Гонсалес (P. Maestro Gonzalez), Е. Пелосі (H. Pelosi), А. Касадо Маркоса де Леон (A. Casado Marcos de Leon) та інших.

Вивчення педагогічних студій Лоренсо Лузуріаги здійснювалося в контексті історико-педагогічного дослідження освітніх процесів (Н. Дем'яненко, Н. Дічек, В. Майборода та інші), філософського осмислення педагогічних й освітніх феноменів (А. Бойко, В. Луговий, В. Шевченко та інші), порівняльного аналізу закордонного досвіду педагогічної теорії і практики (Т. Левченко, О. Локшина, О. Матвієнко та інші).

Метою статті є вивчення змісту наукових публікацій Лоренсо Лузуріаги 1920-х років та здійснення аналізу пояснень та інтерпретацій феномена «нового виховання» іспанським педагогом у цих працях.

Методологія і методи дослідження. У ході дослідження педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги використовувалися як загальнонаукові методологічні підходи – системний, проблемний, так і конкретно-наукові – парадигмально-педагогічний, порівняльно-педагогічний, проблемно-історичний, біографічний та герменевтичний підходи. Найважливішими методами дослідження були педагогіко-ретроспективний метод, що дозволив розкрити зміст концепту «нове виховання», використовуваного в педагогічних працях 1920-х років; порівняльно-зіставний метод, який дав змогу визначити оригінальність поглядів Лоренсо Лузуріаги на проблему «нового виховання» у 1920-х роках порівняно з іншими педагогами; метод герменевтики, що вможливив тлумачення, інтерпретування і коментування історико-педагогічних джерел, зокрема педагогічних праць Лоренсо Лузуріаги, виданих у 1920-х роках, виходячи із суб'єктивних рис автора та об'єктивних історичних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових публікаціях 1920-х років Лоренсо Лузуріага утверджував думку про те, що настала «нова ера в освіті», ознаменована істотними змінами в організації народної освіти у післявоєнній Європі. Ідеї «єдиної школи», «активної школи», «нового виховання» поширювалися в європейських та північноамериканських державах. Актуальне значення імплементації ідей «нового виховання», запропонованих німецькими, французькими та американськими педагогами сучасності, Лоренсо Лузуріага обґрунтовував у статті «Нове виховання» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1927) [3].

У монографії «Концепція і розвиток нового виховання» (Мадрид, 1928) Лоренсо Лузуріага розмислював про те, що ідеї «нового виховання» збагачували модерну педагогіку, що настільки прискорених змін педагогіка ще не зазнавала в історії. У попередні епохи новаторські методи впроваджувалися в педагогіці не частіше одного разу на століття, – Яном Коменським у XVII столітті, Йоганном Песталоцці – у XVIII, Фрідріхом Фребелем – у XIX. Методи «нового виховання» поширилися в світовій педагогічній практиці менше, ніж за чверть століття [1, 17].

У більш ранній публікації – статті «Нові школи» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1923) Лоренсо Лузуріага відмічав відсутність єдності серед педагогів при окресленні мети нової школи. Міжнародна Ліга нового виховання основною метою «нового виховання» визначала «підготовку дитини не тільки до виконання громадянських обов'язків по відношенню до інших людей, народу, людства, але й до свідомого гідного людського буття» [6, 307].

Про те, що «для модерної педагогіки характерна відсутність загальної мети, єдності освіти», Лоренсо Лузуріага зазначав і у книзі «Активні школи» (Мадрид, 1925) [2, 9].

Якщо в попередні історичні епохи можна було визначити універсальний виховний ідеал людини – релігійний та лицарський у середньовіччі, гуманістичний і класичний в епоху Відродження, раціоналістичний та натуралістичний у XVIII столітті, патріотичний і реалістичний у XIX столітті, – то нині такого ідеалу немає, і в різних народів та соціальних класів він – різний [2, 9].

У тій же праці педагог стверджував, що основними принципами нового виховання є життєвість, діяльність, свобода і дитиноцентричність. Поняття «активна школа» та «трудова школа» є синонімічними. Ідеї «активної школи» відстоюють видатні сучасні педагоги Джон Дьюї та Георг Кершенштейнер.

На погляд Лоренсо Лузуріаги, «активна школа – та, в якій перевага віддається діяльності, й оскільки діяльність виявляється у дитини так само, як і в дорослого, у вигляді гри та праці, то можемо визначити активну школу як «ігрову та трудову школу» [2, 12].

Активна школа має два істотні аспекти – психологічний та соціологічний. Перший аспект пов'язаний із тенденцією сучасної психології надавати великого значення діяльності людини порівняно з її перцепцією, рефлексією та чуттєвістю. Соціологічний аспект витікає з модерного розуміння суспільства передусім як трудової спільноти, в якій кожна людина має виконати свою місію, а для цього їй необхідно спочатку здобути спеціальну підготовку.

Лоренсо Лузуріага наголошував, що не всяка діяльність є виховною, а тільки та, що виходить із потреб та інтересів учнів, виявляється природно й вільно, не нав'язується ззовні. Щоби заняття мали виховний характер для учнів, учителям потрібно спиратися на дух допитливості, властивий дітям, на викликання інтересу до певних справ. Нарешті, діяльність завжди пов'язана із середовищем, у якому виховується дитина. Це середовище має бути органічним для неї, а не штучно створеним.

Прикладами реалізації принципів «активної школи» педагог називав такі: Дальтон-план, «метод проєктів», шкільні системи Віннетка і Міссурі, методи Марії Монтесорі, Овідія Декролі та Роже Кузіне.

«Усі ці інституції та методи пройняті загальним принципом діяльності, що отримує характерні форми в кожній окремій інституції. Так, система Дальтон зосереджена на ініціативному дусі дітей, їм довіряється вибір доцільних засобів і часу для здійснення своїх робіт. «Метод проєктів» ґрунтується більше на зацікавленості працею, на постановленні проблем та їх розв'язанні, спираючись на персональний досвід дитини. Віннетка-план і система Міссурі націлені передусім наблизити школу до реального життя, на те, щоб дитина випробовувала себе в діяльності. У методі Монтесорі переважає аспект дидактичний, методичний, і він видається дещо відірваним від реального життя. Порівняно з ним метод Декролі набагато ближче до життя і спрямований перш за все на життєві інтереси та потреби дитини, але його постійні програми та класифікації виключають спонтанність діяльності як дитини, так і вчителя.

Нарешті, метод Кузіне – найкраще випробування вільної і колективної праці, він заснований на спонтанному житті дитини, проте ще потребує перевірки для остаточних висновків», – роз'яснював освітянин [2, 15].

Описуючи навчальну систему Міссурі, Лоренсо Лузуріага вказував, що вона була варіантом «методу проєктів», який упроваджувався в одному з округів американського штату Міссурі інспектором навчання, містером Е. Коллінгсом (E. Collings).

Діяльність дітей в експериментальних школах здійснювалася відповідно до розкладу: зранку близько трьох годин (з 9.00 до 11.45) діти були зайняті «проєктуванням розповіді» та «проєктуванням ручної праці»; далі півтори години вони відпочивали, обідали, грали на свіжому повітрі (з 11.45 до 13.15); згодом знову поверталися до «проєктування», але іншого спрямування – «проєктування ігор» та «проєктування екскурсій» (від 13.15 до 16.00) [2, 52].

У публікації «Метод Декролі» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1925) Лоренсо Лузуріага згадував, що початки формування методики Жана Овідія Декролі були пов'язані з діяльністю Інституту спеціального навчання, заснованого у Брюсселі 1901 року. Пізніше Декролі втілював ідеї «нового виховання» у «Школі задля життя через життя», створеній 1907 року в Брюсселі (на вулиці дель Ермітаж).

Аналогічна за характером школа була відкрита 1910 року в Схарбеку, хоча проіснувала вона недовго. Через воєнні події інституція припинила свою діяльність у 1915 році.

Лоренсо Лузуріага зазначав, що «з країни походження метод Декролі поширився в інших країнах, основним чином в Іспанії» [2, 89].

У педагогічній концепції Овідія Декролі іспанський освітянин виділяв ключові ідеї про провідну мету школи готувати дитину до сучасного життя; про необхідність формування фундаментальних знань у дитини про власну особистість та навколишні умови природного й людського життя.

Інший теоретик нового виховання – французький педагог Роже Кузіне, засновник Асоціації нового виховання у Франції та журналу «La Nouvelle Education» називав свій метод «методом колективної роботи» [2, 106].

Колективна робота передбачала взаємодопомогу у навчанні, а також взаємний контроль і виправлення помилок учнями. Учителю спрямовував цю роботу, підбирав необхідне навчальне приладдя, але весь процес будувався на освітніх потребах учнів. Школа мала стати місцем, де діти діяли та працювали. Вона мала перетворитися на справжній світ дитинства.

Колективна праця вчила солідарності. Від роботи в групі діти отримували задоволення, їх не могли бентежити змагання, винагороди, рейтинги. Дуже швидко учнівська робота завдяки спільній діяльності іншими учнями покращувалася [2, 111–112].

Статтю «Міжнародна Ліга нового виховання» (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1927) Лоренсо Лузуріага присвятив історії створення та діяльності організації. Він зауважував, що у заснуванні і розробленні основних засад діяльності Міжнародної Ліги нового виховання брали активну участь представники Швейцарії, Франції, Великої Британії, Бельгії та Німеччини. Були сформульовані основні засади і цілі діяльності організації. З-поміж іншого Міжнародною Лігою нового виховання проводилися такі постулати:

1. Суттєва мета виховання – підготувати дитину до того, щоби вона спиралася в житті передусім на духовну природу.

2. У вихованні має шануватися індивідуальність дитини. Вона не може розвиватися інакше, ніж за допомогою дисципліни, що сприяє розкриттю духовних людських сил.

3. Навчання має бути спрямованим на вроджені потреби дитини, тобто ті, що виникають у ній і виявляються в діяльності різного характеру – розумовій, естетичній, ручній, соціальній і т. д.

4. У вихованні повинно враховуватися те, що кожному вікові притаманне щось своє.

5. Усіляке егоїстичне устремління має викорінюватися в школі, натомість має підтримуватися дух співпраці.

6. Ліга захищає спільне навчання дівчат та хлопців.

7. Нове виховання передбачає формування людини не лише як громадянина, але і як людини, що усвідомлює власну людську гідність [4, 268–269].

Міжнародна Ліга нового виховання спрямовувалася на поширення цих принципів у діючих школах, серед учителів, на обговорення ідей на педагогічних зібраннях і конгресах освітянами різних країн світу. Лоренсо Лузуріага наводив анотації окремих доповідей на першому міжнародному конгресі Ліги, який проходив у Кале з 30 липня до 12 серпня 1921 року; на другому міжнародному конгресі в швейцарському Монтре в серпні 1923 року; на третьому міжнародному конгресі в Гейдельберзі, що відбувався з 1 до 15 серпня 1925 року, та на четвертому – в Локарно в серпні 1927 року.

Поринувши у вивчення прогресивних педагогічних ідей «нового виховання» у 1920-х роках, Лоренсо Лузуріага не міг оминати німецького просвітницько-реформаторського досвіду. У монографії «Німецькі нові школи» (Мадрид, 1929) він зауважував, що школи нового типу в Німеччині були і приватними (наприклад, Landerziehungsheimen, заснована Германом Літцом 1898 року), і державними. Переважна більшість приватних «нових шкіл» розташовувалися в сільській місцевості, спрямовували діяльність на виховну роботу з дітьми на природі. Державні «нові школи» поширилися від початку 1920-х років після проголошення Веймарською Конституцією положень про «єдину школу» та «активну

школу», діяли в багатьох містах Німеччини – Гамбурзі, Лейпцигу, Дрездені, Берліні, Франкфурті та інших [5, 13–14].

Лоренсо Лузуріага підкреслював, що всі методики «нового виховання» були спрямовані передовсім на те, щоби змінити й удосконалити шкільну діяльність, саме тому вони головним чином націлювалися на розумовий розвиток учнів. Ці методики передбачали змінення характеру навчання з пасивного сприйняття учнями пояснень вчителів на активну спільну дію учнів із педагогами. У концепції «нового виховання» акцент робився не на тому, що вивчається, а на тому, – як [1, 18].

На погляд Лоренсо Лузуріаги, провідною метою «нової школи» є виховна – розвинути здібності і творчі сили учнів; це є важливішим за передачу готових знань дітям. У школі Германа Літца одному навчальному предмету приділялося дві години на день; за можливості заняття проводилися на свіжому повітрі та «активним чином». Підтримувалося живе прагнення учнів ставити різноманітні питання [5, 22–23].

У закладі, заснованому Альфредом Крамером 1910 року в Золлінгу, навчання будувалося на самодіяльності класу. Найважливішими формами навчання виступали діалог, учнівська діяльність, екскурсія та експеримент. Приділялася увага письмовим роботам вихованців, їхнім поясненням, чернеткам [5, 51].

Дрезденська експериментальна школа, відкривши свої двері 1912 року, збирала 16 початкових класів. У подальшому вона була модифікована і в 1920-х роках послідовно втілювала дидактичні принципи «нового виховання». Головна засада організації шкільного навчання – дитина має перебувати в русі. Заняття відбувалися переважно на свіжому повітрі, часто проводилися екскурсії. Значна увага відводилася ручній праці учнів і на уроках, і в майстернях, і в полях.

Сталий навчальний план не формувався. Освітній процес будувався на підвалинах інтересів та потреб дітей на конкретній стадії особистісного розвитку. Навчання націлювалось на «глобальну» освіченість людини і не передбачало предметної диференціації змісту освіти [5, 71].

У школі – саді в Нойкельні, зорганізованій учителем Аугусто Гейне, велике значення надавалося вивченню природознавства та праці учнів на городі, в саду, в майстерні [5, 79].

В іншій школі – саді у Вільмерсдорфі, відкритій у квітні 1921 року, найважливішими дидактичними завданнями ставилися оволодіння учнями знаннями про природу та практичними вміннями в сільському господарстві – городництві, садівництві, квіткарстві тощо. Провідна мета школи – «пробудження радості праці, що є первинною умовою єдності та добробуту народу» [5, 86].

Згідно з наведеними Лоренсо Лузуріагою даними, Вільмерсдорфська школа налічувала 40 класів із 2 тисячами учнів та 52 учителями [5, 84].

Педагог наголошував, що в німецьких «нових школах» втілювалися п'ять основних ідей «нового виховання» – «життєвість, діяльність, свобода, дитиноцентричність, колективність» [1, 35].

У книзі «Нові школи» (Мадрид, 1925) Лоренсо Лузуріага розглядав приклади європейських та північноамериканських закладів, зорієнтованих на рух «нового виховання», зокрема англійської Abbotsholme school Сесіла Редді (Cecil Reddie), французької Ecole des Roches Едмона Демолена (Edmond Demolins), німецьких Landerziehungsheime Германа Літца (Hermann Lietz), Odenwaldschule Пауля Гехеєба (Paul Geheeb), Freie Schulgemeinde Густава Вінекена (Gustav Wyneken) і Пауля Гехеєба (Paul Geheeb), швейцарських Ecole nouvelle de la Suisse Romande Едуарда Віттоза (Edouard Vittoz), Landerziehungsheim Hof-Oberkirch Германа Тоблера (Hermann Tobler), американських University Elementary School Джона Дьюї (John Dewey), School of Organic Education Марієтти Джонсон (Marietta Johnson), Park School Мері Льюїс (Mary Lewis) та інших.

3-поміж найзагальніших характеристик «нових шкіл» Лоренсо Лузуріага називав такі: переважно це виховні інституції середньої освіти, хоча до свого складу вони можуть включати і відділення початкової освіти; у «нових школах» практикується спеціальний інтернатний режим; розташовуються вони у сільській місцевості, вдалині від міст, що дозволяє розселення учнів невеликими групами та проведення ігор на природних ландшафтах; значна увага відводиться фізичному вихованню, спорту, екскурсіям; велику роль відіграють заняття з ручної праці, різних видів мистецтв; здебільшого «нові школи» орієнтуються на принципи школи активної, трудової, тобто на пріоритет самодіяльності учнів у вихованні; навчальний план передбачає денні заняття для розумової діяльності та вечірні – для практичної та ігрової тощо [7, 109–110].

Висновки. Педагогічні праці 1920-х років відображають палке захоплення Лоренсо Лузуріаги ідеями «нового виховання» та «нових шкіл». Освітянин детально вивчав генезу феномена «нового виховання», досвід європейських (переважно німецьких) та північноамериканських «нових шкіл». Лоренсо Лузуріазі найзначнішими видавалися праксеологічні педагогічні смисли явища «нового виховання», тобто він розумів можливість якого-небудь педагогічного змінення тільки в умовах організації «активної дії», діяльності людини. У наукових публікаціях Лоренсо Лузуріаги 1920-х років повною мірою, експліцитно й експресивно втілювалися його націленості на реформаторські педагогічні ідеї та практику «нового виховання».

References

1. Luzuriaga L. Concepto y desarrollo de la nueva educacion. Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogia, 1928. 110 p.

2. Luzuriaga L. Escuelas activas. Madrid: Museo Pedagogico Nacional, J. Cosano, 1925. 131 p.
3. Luzuriaga L. La educacion nueva. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de agosto de 1927. № 809, año LI. P. 242–246.
4. Luzuriaga L. La Liga Internacional de Educacion Nueva. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de septiembre de 1927. № 810, año LI. P. 268–274.
5. Luzuriaga L. Las escuelas nuevas alemanas. Madrid: Revista de Pedagogia, 1929. 110 p.
6. Luzuriaga L. Las escuelas nuevas. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de octubre de 1923. № 763, año XLVII. P. 304–309.
7. Luzuriaga L. Las escuelas nuevas. Madrid: J. Cosano, 1925. 112 p.

Zaichenko N.

ORCID 0000-0002-4961-4711
 Researcher ID HSI-2092-2023
 Scopus-Author ID 57216298695

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Professor of the Department of Social Work
 and Educational and Pedagogical Sciences,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: nizzagranada2019@gmail.com

THE TOPIC OF «NEW EDUCATION» IN THE SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF LORENZO LUZURIAGA IN THE 1920S

The comparative-pedagogical direction of research in the scientific publications of Lorenzo Luzuriaga in the 1920s remained the leading one. The teacher's attention was increasingly focused on the idea of »new education« and studying the experience of European and North American «new schools».

The purpose of the work involves the study of the pedagogical heritage of Lorenzo Luzuriaga, his scientific publications of the 1920s; analysis of explanations and interpretations of the phenomenon of «new education» by Spanish teacher.

Methodology. During the research of the pedagogical heritage of Lorenzo Luzuriaga, both general scientific methodological approaches were used – systemic, problem-based, and specifically scientific – paradigmatic-pedagogical, comparative-pedagogical, problem-historical, biographical and hermeneutic approaches. The main research methods were the pedagogical-retrospective, comparative, hermeneutics method.

Scientific novelty. The article shows that in the scientific publications of Lorenzo Luzuriaga in the 1920s, significant questions regarding the phenomenon of «new education» were raised.

Conclusions. In the Lorenzo Luzuriaga's pedagogical works of the 1920s, the genesis of the phenomenon of «new education» was analyzed in detail, the experience of European (mainly German) and North American «new schools» was described. For Spanish teacher, the praxeological pedagogical meanings of the phenomenon of «new education» seemed to be the most significant, that is, he understood the possibility of any pedagogical change only in the conditions of the organization of «active action», human activity. In the scientific publications of Lorenzo Luzuriaga of the 1920s, his focus on reformist pedagogical ideas and the practice of «new education» was fully embodied.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, pedagogical heritage, publications of the 1920s, «new education», «new schools».

Стаття надійшла до редакції 11.11.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. В. Грищенко